

Journal Website

Article history:

Received 22 December 2025

Revised 12 May 2026

Accepted 18 May 2026

Initial Published 15 June 2026

Final Publication 22 December 2026

Journal of Psychological Dynamics in Mood Disorders

Volume 5, Issue 4, pp 1-21

E-ISSN: 2981-1759

Structural Equation Modeling of Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms Resulting from the 40-Day Imposed War Based on Interpersonal Needs Components (Perceived Burdensomeness and Thwarted Belongingness): The Mediating Role of Cognitive Fusion and Cognitive Defusion in Adults

Mojtaba. Pouragha^{1*}, Atiyeh. Fallahi Bouyeh¹, Fatemeh. Ghasempour², Fatemeh. Ameneh Aghareb Parast³, Soheila. Esgandani⁴

¹ Department of Psychology, Ra.C., Islamic Azad University, Rasht, Iran

² Department of Psychology, Kho.C., Islamic Azad University, Khomeinishahr, Iran

³ Department of Psychology, Ka.C., Islamic Azad University, Karaj, Iran

⁴ Department of Psychology, WT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: mojtaba.pouragha@iau.ir

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Pouragha, M., Fallahi Bouyeh, A., Ghasempour, F., Ameneh Aghareb Parast, F., & Esgandani, S. (2026). Structural Equation Modeling of Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) Symptoms Resulting from the 40-Day Imposed War Based on Interpersonal Needs Components (Perceived Burdensomeness and Thwarted Belongingness): The Mediating Role of Cognitive Fusion and Cognitive Defusion in Adults. *Journal of Psychological Dynamics in Mood Disorders*, 5(4), 1-21.

© 2026 the authors. Published by Maher Talent and Intelligence Testing Institute, Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

Objective: The present study aimed to model the structural relationships of posttraumatic stress disorder (PTSD) symptoms resulting from the 40-day imposed war based on interpersonal needs components, including perceived burdensomeness and thwarted belongingness, with the mediating role of cognitive fusion and cognitive defusion in adults.

Methodology: This study employed a descriptive-correlational design using structural equation modeling. The statistical population consisted of adult men and women aged 20 to 60 residing in Tehran, Isfahan, and Tabriz between March 2026 and April 2026. Initially, 513 participants were recruited through convenience sampling and completed electronic questionnaires. After screening based on the PTSD cutoff score, 374 individuals with moderate-to-severe PTSD symptoms were included in the final analysis. Research instruments included the Interpersonal Needs Questionnaire (INQ-10), the Cognitive Fusion Questionnaire (CFQ), and the PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5). Data were analyzed using SPSS-28 and AMOS-24 through Pearson correlation coefficients and structural equation modeling.

Findings: The findings demonstrated that the proposed model showed a satisfactory fit with the data. Perceived burdensomeness, thwarted belongingness, and cognitive fusion had significant positive direct effects on PTSD symptoms, whereas cognitive defusion showed a significant negative direct effect. Furthermore, perceived burdensomeness and thwarted belongingness positively predicted cognitive fusion and negatively predicted cognitive defusion. Bootstrap analyses also revealed that cognitive fusion functioned as a risk-enhancing mediator, while cognitive defusion acted as a protective mediator in the relationship between interpersonal needs and PTSD symptoms. Overall, perceived burdensomeness emerged as the strongest predictor of PTSD symptoms in the final structural model.

Conclusion: The results indicated that unmet interpersonal needs, particularly perceived burdensomeness, contribute substantially to the severity of PTSD symptoms through increasing cognitive fusion and weakening cognitive defusion among war-affected adults. Accordingly, interventions aimed at reducing cognitive fusion and strengthening cognitive defusion may serve as effective therapeutic approaches for alleviating war-related psychological consequences and improving posttraumatic adjustment.

Keywords: Perceived burdensomeness, Thwarted belongingness, Cognitive fusion, Cognitive defusion, Posttraumatic stress disorder (PTSD), 40-day imposed war.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

War and large-scale traumatic events are among the most destructive experiences affecting human psychological functioning. Exposure to armed conflict, forced displacement, loss of loved ones, destruction of social structures, and persistent threats to life significantly increase the likelihood of psychological disorders, particularly posttraumatic stress disorder (PTSD) (Namusoke et al., 2025; Tinsae et al., 2024). PTSD is characterized by intrusive recollections, avoidance behaviors, negative alterations in cognition and mood, and hyperarousal symptoms that persist after exposure to traumatic events (American Psychiatric, 2022). Research conducted in post-war communities has consistently demonstrated high prevalence rates of PTSD and related psychological distress among civilians and survivors of war-related trauma (Berisha Kida et al., 2025; Fekih-Romdhane, 2026). Furthermore, even subthreshold PTSD symptoms have been associated with significant impairment in interpersonal, occupational, and emotional functioning (Fischer et al., 2024).

Recent psychological models emphasize that PTSD is not solely determined by the objective severity of trauma exposure, but also by interpersonal and cognitive processes that shape how individuals interpret and respond to traumatic experiences (Namusoke et al., 2025). Among these factors, interpersonal needs have attracted growing scholarly attention. Joiner's Interpersonal Psychological Theory highlights two major interpersonal constructs: perceived burdensomeness and thwarted belongingness (Joiner, 2005). Perceived burdensomeness refers to the belief that one is a burden to others and lacks personal worth, whereas thwarted belongingness reflects feelings of social disconnection, loneliness, and lack of meaningful interpersonal attachment. These unmet interpersonal needs have been linked to severe emotional distress, suicidal ideation, depression, and trauma-related psychopathology (Mahboubi Matbou et al., 2024).

Several studies have demonstrated significant associations between interpersonal needs and PTSD symptoms. Martin and colleagues found that perceived burdensomeness and thwarted belongingness were strongly related to suicidal ideation and PTSD severity among veterans receiving residential PTSD treatment (Martin et al., 2021). Similarly, Morabito and colleagues reported that perceived burdensomeness interacted with hyperarousal symptoms to predict suicidal ideation among trauma-exposed individuals (Morabito et al., 2020). Blain and colleagues also showed that evidence-based PTSD treatment reduced suicidal ideation partly through decreasing perceived burdensomeness (Blain et al., 2023). These findings suggest that interpersonal dysfunction may intensify trauma-related distress by weakening emotional security and social support systems.

In addition to interpersonal vulnerabilities, cognitive processes play a central role in the maintenance of PTSD symptoms. Within the framework of Acceptance and Commitment Therapy (ACT) and Relational Frame Theory, cognitive fusion and cognitive defusion are considered fundamental mechanisms underlying psychological distress (Hapenny & Fergus, 2017). Cognitive fusion refers to a state in which individuals become entangled with their thoughts and interpret internal experiences as absolute truths. In trauma survivors, fusion with catastrophic or self-deprecating thoughts may intensify emotional suffering and maintain maladaptive coping strategies such as avoidance and rumination (Short et al., 2025). Wojcik and colleagues demonstrated that cognitive fusion significantly predicted changes in PTSD and depression severity among veterans engaged in psychotherapy (Wojcik et al., 2024).

Conversely, cognitive defusion refers to the ability to observe thoughts as temporary mental events rather than objective reality. Individuals with greater cognitive defusion can distance themselves from traumatic cognitions and respond more flexibly to distressing memories (Ito et al., 2023). Studies have shown that mindfulness and cognitive defusion are indirectly associated with lower PTSD symptoms through reductions in maladaptive cognitions and avoidance coping (Ito et al., 2023). Moreover, intervention-based studies in Iran have demonstrated the effectiveness of ACT-oriented approaches in reducing PTSD symptoms and improving psychological flexibility (Doosti et al., 2024). Research has also shown that cognitive fusion and cognitive defusion are associated with interpersonal variables such as perceived burdensomeness and thwarted belongingness (Hapenny & Fergus, 2017; Zeydabadinejad et al., 2025).

Despite increasing evidence regarding PTSD, interpersonal needs, and cognitive processes, few studies have simultaneously examined these variables within a comprehensive structural model, particularly in war-affected civilian populations. Additionally, limited research has investigated these relationships within the cultural and social context of recent war experiences in Iran. Therefore, the present study aimed to model the structural relationships among interpersonal needs components, cognitive fusion, cognitive defusion, and PTSD symptoms among adults affected by the 40-day imposed war.

Methods and Materials

The present study employed a descriptive-correlational design using structural equation modeling (SEM). The statistical population included adult men and women aged 20 to 60 years residing in Tehran, Isfahan, and Tabriz during the period from March 2026 to April 2026. Data collection was conducted online through an electronic survey platform. Initially, 513 participants completed the questionnaires using convenience sampling. Following the screening process based on the PTSD Checklist cutoff score, 374 participants with moderate to severe PTSD symptoms remained in the final sample.

The inclusion criteria consisted of being between 20 and 60 years old, having direct or indirect exposure to war-related events, possessing sufficient literacy to complete the questionnaires, and obtaining a score of 35 or higher on the PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5). Individuals reporting severe psychiatric disorders or invalid response patterns were excluded from the analysis.

Three instruments were used for data collection. Interpersonal needs were assessed using the Interpersonal Needs Questionnaire (INQ-10), which measures perceived burdensomeness and thwarted belongingness. Cognitive fusion and cognitive defusion were assessed using the Cognitive Fusion Questionnaire (CFQ). PTSD symptoms were measured using the PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5). The Persian versions of the instruments demonstrated acceptable reliability and validity.

Data analysis was conducted using SPSS-28 and AMOS-24. Descriptive statistics, Pearson correlation coefficients, and structural equation modeling were employed to evaluate the proposed model. Model fit was assessed using indices including RMSEA, CFI, GFI, IFI, and chi-square divided by degrees of freedom. Bootstrap analysis with 5000 resamples was used to examine indirect effects and mediating relationships.

Findings

Descriptive findings indicated that the mean age of participants was 38.7 years, and approximately 55% of the sample were women. The majority of participants were married and possessed undergraduate or graduate educational qualifications. The mean PTSD score reflected moderate to severe symptom severity within the screened sample.

Correlation analyses demonstrated that perceived burdensomeness and thwarted belongingness were positively associated with PTSD symptoms and cognitive fusion, while both variables were negatively correlated with cognitive defusion. Cognitive fusion showed a significant positive relationship with PTSD symptoms, whereas cognitive defusion demonstrated a significant negative association.

The structural equation model demonstrated satisfactory fit indices. The chi-square to degrees of freedom ratio was below the acceptable threshold, RMSEA indicated good fit, and the comparative fit indices exceeded recommended criteria. These results confirmed the adequacy of the proposed structural model.

Direct path analyses showed that perceived burdensomeness significantly and positively predicted PTSD symptoms. Thwarted belongingness also exerted a significant positive direct effect on PTSD symptoms. Cognitive fusion had a strong positive direct effect on PTSD symptoms, while cognitive defusion showed a significant negative direct effect.

Furthermore, perceived burdensomeness and thwarted belongingness significantly predicted higher cognitive fusion and lower cognitive defusion. Bootstrap analyses revealed that cognitive fusion mediated the relationship between interpersonal needs and PTSD symptoms by strengthening the effects of perceived burdensomeness and thwarted belongingness on PTSD. In contrast, cognitive defusion acted as a protective mediator and weakened these relationships.

The model explained a substantial proportion of variance in PTSD symptoms, indicating that interpersonal needs and cognitive processes jointly contributed significantly to trauma-related psychological distress among war-affected adults.

Discussion and Conclusion

The present study investigated the structural relationships among interpersonal needs, cognitive fusion, cognitive defusion, and PTSD symptoms among adults affected by the 40-day imposed war. The findings demonstrated that perceived burdensomeness, thwarted belongingness, and cognitive fusion significantly increased PTSD symptoms, whereas cognitive defusion reduced symptom severity. In addition, cognitive fusion and cognitive defusion mediated the relationships between interpersonal needs and PTSD.

The findings suggest that unmet interpersonal needs may intensify trauma-related distress by increasing maladaptive cognitive processing. Individuals who perceive themselves as burdensome or socially disconnected are more likely to become entangled with negative thoughts and traumatic memories. This cognitive entanglement may maintain hyperarousal, avoidance, and intrusive recollections, thereby exacerbating PTSD symptoms. In contrast, cognitive defusion appears to function as a protective mechanism that enables individuals to distance themselves from distressing cognitions and respond more flexibly to trauma-related experiences.

These findings support theoretical frameworks emphasizing the interaction between interpersonal vulnerability and cognitive rigidity in the development of psychological disorders following trauma. The results also highlight the importance of psychological flexibility and adaptive cognitive processing in trauma recovery. From a clinical perspective, interventions focused on reducing cognitive fusion and strengthening cognitive defusion may help trauma survivors reinterpret traumatic experiences and decrease emotional suffering. Moreover, interventions targeting social connectedness and reducing perceived burdensomeness may further contribute to PTSD symptom reduction.

The present findings also emphasize the importance of culturally sensitive trauma interventions in war-affected communities. Since war experiences often disrupt social bonds and increase emotional isolation, mental health services should address both interpersonal and cognitive dimensions of trauma. Community-based psychological support programs, ACT-oriented interventions, and social reintegration strategies may therefore represent effective approaches for improving psychological outcomes among war survivors.

Overall, the study demonstrated that interpersonal needs and cognitive processes are central mechanisms underlying PTSD symptoms among adults affected by war. Cognitive fusion intensified the harmful effects of perceived burdensomeness and thwarted belongingness, whereas cognitive defusion buffered these relationships. These findings provide important implications for understanding trauma-related psychopathology and developing evidence-based interventions for war-affected populations.

مدلیابی معادلات ساختاری نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) ناشی از جنگ تحمیلی ۴۰ روزه بر پایه مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی (ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته) با نقش میانجی آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در بزرگسالان

مجتبی پورآقا*^۱، آتیه فلاحی بویه^۱، فاطمه قاسم پور^۲، فاطمه آمنه اقارب پرست^۲، سهیلا اسگندانی^۳

۱. گروه روان‌شناسی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

۲. گروه روان‌شناسی، واحد خمینی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی شهر، ایران

۳. گروه روان‌شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

۴. گروه روان‌شناسی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: mojtaba.pouragha@iau.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

هدف: هدف پژوهش حاضر، مدلیابی معادلات ساختاری نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه ناشی از جنگ تحمیلی ۴۰ روزه بر پایه مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی شامل ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته با نقش میانجی آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در بزرگسالان بود. **روش‌شناسی:** پژوهش حاضر از نوع توصیفی - همبستگی و مبتنی بر مدلیابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل زنان و مردان ۲۰ تا ۶۰ ساله ساکن شهرهای تهران، اصفهان و تبریز در بازه زمانی اسفند ۱۴۰۴ تا فروردین ۱۴۰۵ بود. در مرحله نخست، ۵۱۳ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس و از طریق پرسشنامه الکترونیکی ارزیابی شدند و پس از غربالگری بر اساس نقطه برش پرسشنامه PTSD، تعداد ۳۷۴ نفر دارای نشانه‌های متوسط تا شدید PTSD وارد تحلیل نهایی شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه نیازهای بین‌فردی (۱۰-INQ)، پرسشنامه آمیختگی شناختی (CFQ) و فهرست اختلال استرس پس از سانحه (۵-PCL) بود. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS-۲۸ و AMOS-۲۴ و از طریق ضریب همبستگی پیرسون و مدلیابی معادلات ساختاری تحلیل شدند. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد مدل پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است. ادراک سربار بودن، تعلق از دست‌رفته و آمیختگی شناختی اثر مستقیم مثبت و معنادار بر نشانه‌های PTSD داشتند، در حالی که گسلش شناختی اثر مستقیم منفی و معنادار نشان داد. همچنین ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته به طور مستقیم موجب افزایش آمیختگی شناختی و کاهش گسلش شناختی شدند. نتایج بوتاسترپ نیز نشان داد آمیختگی شناختی نقش میانجی خطرناک و گسلش شناختی نقش میانجی محافظتی در رابطه میان نیازهای بین‌فردی و نشانه‌های PTSD ایفا می‌کنند. در مجموع، ادراک سربار بودن قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده نشانه‌های PTSD در مدل حاضر بود. **نتیجه‌گیری:** یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که نیازهای بین‌فردی ناکام‌شده، به‌ویژه ادراک سربار بودن، از طریق تشدید آمیختگی شناختی و تضعیف گسلش شناختی، نقش مهمی در افزایش نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه در بزرگسالان آسیب‌دیده از جنگ دارند. بر این اساس، مداخلات مبتنی بر کاهش آمیختگی شناختی و تقویت گسلش شناختی می‌تواند به‌عنوان رویکردهای درمانی مؤثر برای کاهش پیامدهای روان‌شناختی ناشی از جنگ مورد استفاده قرار گیرند.

کلیدواژه‌گان: ادراک سربار بودن، تعلق از دست‌رفته، آمیختگی شناختی، گسلش شناختی، اختلال استرس پس از سانحه، جنگ تحمیلی ۴۰ روزه.

نحوه استناد به این مقاله:

پورآقا، مجتبی، فلاحی بویه، آتیه، قاسم پور، فاطمه، آمنه اقارب پرست، فاطمه، و اسگندانی، سهیلا. (۱۴۰۵). مدلیابی معادلات ساختاری نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) ناشی از جنگ تحمیلی ۴۰ روزه بر پایه مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی (ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته) با نقش میانجی آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در بزرگسالان. *پویایی‌های روانشناختی در اختلال‌های خلقی*، ۲۱(۴)، ۱-۲۱.

© ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی صورت گرفته است. (CC BY-NC 4.0)

مقدمه

مواجهه با جنگ و رویدادهای تروماتیک گسترده، یکی از مهم ترین عوامل تهدیدکننده سلامت روان در جوامع انسانی محسوب می شود. جنگ نه تنها زیرساخت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را تخریب می کند، بلکه آثار عمیق و ماندگاری بر سلامت روان بازماندگان برجای می گذارد. تجربه بمباران، مشاهده مرگ و جراحت، آوارگی، ناامنی مزمن و از دست دادن عزیزان، زمینه ساز شکل گیری طیف وسیعی از اختلالات روان شناختی می شود که در میان آنها اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) از شیوع و اهمیت ویژه ای برخوردار است (Darvishpour et al., 2025; Namusoke et al., 2025). پژوهش های انجام شده در جوامع جنگ زده نشان داده اند که PTSD یکی از شایع ترین پیامدهای روانی جنگ است و می تواند برای سال ها پس از پایان درگیری نظامی تداوم یابد (Berisha Kida et al., 2025; Tinsae et al., 2024). در سال های اخیر، توجه پژوهشگران به این موضوع افزایش یافته است که حتی نشانه های زیرآستانه ای PTSD نیز با افت شدید کیفیت زندگی، اختلال در عملکرد اجتماعی و افزایش آسیب پذیری روانی همراه هستند (Fischer et al., 2024). بر این اساس، بررسی عوامل مؤثر بر شکل گیری و تداوم نشانه های PTSD در جمعیت های درگیر جنگ، از اهمیت نظری و کاربردی فراوانی برخوردار است.

بر اساس ویراست تجدیدنظر شده راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی، PTSD مجموعه ای از نشانه ها را شامل می شود که در چهار خوشه اصلی باز تجربه سازی، اجتناب، تغییرات منفی در شناخت و خلق، و برانگیختگی مفرط سازمان می یابند (American Psychiatric, 2022). این نشانه ها می توانند به صورت مزمن باقی بمانند و موجب اختلال جدی در روابط بین فردی، عملکرد شغلی و سلامت جسمانی شوند. پژوهش های متعددی نشان داده اند که شدت و تداوم نشانه های PTSD تنها به شدت رویداد تروماتیک وابسته نیست، بلکه متغیرهای شناختی، هیجانی و بین فردی نیز در تبیین آن نقش اساسی دارند (Fekih-Romdhane, 2026; Namusoke et al., 2025). از این رو، پژوهشگران در سال های اخیر تلاش کرده اند تا با تمرکز بر عوامل روان شناختی زمینه ساز، مدل های تبیینی جامع تری برای PTSD ارائه دهند.

یکی از متغیرهایی که در سال های اخیر مورد توجه قرار گرفته است، نیازهای بین فردی است. نظریه روان شناختی بین فردی خودکشی که توسط جوینر مطرح شد، بر این فرض استوار است که دو مؤلفه «ادراک سربار بودن» و «تعلق از دست رفته» نقش اساسی در شکل گیری آسیب های روانی دارند (Joiner, 2005). ادراک سربار بودن به این معناست که فرد خود را باری اضافی برای دیگران تلقی می کند و احساس می کند حضور او برای اطرافیان سودمند نیست. در مقابل، تعلق از دست رفته به احساس طردشدگی، انزوا و فقدان پیوندهای اجتماعی معنادار اشاره دارد. هر دو مؤلفه با احساس ناایمنی روانی و کاهش حمایت اجتماعی همراه هستند و می توانند زمینه ساز اختلالات هیجانی شدید شوند (Mahboubi Matbou et al., 2024). در واقع، افراد دارای ادراک سربار بودن و تعلق از دست رفته، نه تنها منابع مقابله ای ضعیف تری دارند، بلکه جهان را نیز ناامن تر و تهدیدکننده تر ادراک می کنند.

پژوهش ها نشان داده اند که نیازهای بین فردی ناکام شده نقش مهمی در تبیین اختلالات مرتبط با تروما دارند. برای مثال، مارتین و همکاران نشان دادند که تعلق از دست رفته و ادراک سربار بودن با شدت بیشتر افکار خودکشی و نشانه های PTSD در کهنه سربازان مبتلا به PTSD مرتبط است (Martin et al., 2021). همچنین، مورابیتو و همکاران گزارش کردند که ادراک سربار بودن در تعامل با برانگیختگی مفرط می تواند شدت افکار خودکشی در افراد مواجهه یافته با تروما را افزایش دهد (Morabito et al., 2020). بلین و همکاران نیز نشان دادند که کاهش ادراک سربار بودن طی درمان PTSD با کاهش معنادار افکار خودکشی همراه است (Blain et al., 2023). این یافته ها نشان می دهد که نیازهای بین فردی نه تنها در حوزه رفتارهای خودآسیب رسان، بلکه در شکل گیری و تداوم نشانه های PTSD نیز نقش اساسی دارند.

از منظر نظری، تعلق از دست‌رفته می‌تواند موجب اختلال در پردازش ترومای روانی شود. حمایت اجتماعی یکی از مهم‌ترین عوامل محافظتی در برابر PTSD شناخته می‌شود و افرادی که احساس تعلق اجتماعی بیشتری دارند، معمولاً توان مقابله‌ای بالاتری در مواجهه با رویدادهای آسیب‌زا نشان می‌دهند (Martin et al., 2021). در مقابل، زمانی که فرد احساس می‌کند از دیگران جدا افتاده و فاقد روابط معنادار است، احتمال تجربه انزوای هیجانی، نشخوار ذهنی و اجتناب افزایش می‌یابد. این وضعیت می‌تواند به تداوم خاطرات تروماتیک و فعال ماندن نظام تهدید منجر شود. از سوی دیگر، ادراک سربار بودن با احساس شرم، خودسرزنشگری و کاهش عزت‌نفس همراه است و موجب می‌شود فرد نه تنها خود را فاقد ارزش بداند، بلکه تصور کند وجودش برای دیگران آسیب‌زا است (Blain et al., 2023). چنین باورهایی با نشانه‌های شناختی PTSD، از جمله باورهای منفی درباره خود و جهان، همخوانی دارد.

در کنار عوامل بین‌فردی، پژوهشگران بر نقش فرآیندهای شناختی در PTSD نیز تأکید فراوانی کرده‌اند. یکی از مفاهیم کلیدی در این حوزه، آمیختگی شناختی است که در چارچوب درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد (ACT) و نظریه چارچوب رابطه‌ای مطرح شده است (Hapenny & Fergus, 2017). آمیختگی شناختی وضعیتی است که در آن فرد افکار خود را واقعیت مطلق تلقی می‌کند و توانایی فاصله‌گیری از محتوای ذهنی را از دست می‌دهد. در این حالت، افکار تروماتیک به صورت مستقیم و قدرتمند بر هیجان‌ها و رفتار فرد اثر می‌گذارند. به عنوان مثال، فردی که با فکر «من ضعیف و ناتوان هستم» آمیخته شده است، این فکر را نه یک رویداد ذهنی، بلکه حقیقتی انکارناپذیر می‌پندارد. این فرایند می‌تواند چرخه اجتناب، برانگیختگی و بازتجربه‌سازی را تشدید کند (Short et al., 2025; Wojcik et al., 2024).

پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که آمیختگی شناختی با شدت بیشتر نشانه‌های PTSD، افسردگی و اضطراب مرتبط است (Wojcik et al., 2024). شورت و همکاران نیز نشان دادند که آمیختگی شناختی می‌تواند پیش‌بینی‌کننده طولی نشانه‌های استرس پس از سانحه و رشد پس از سانحه باشد (Short et al., 2025). همچنین، پژوهش ووچیک و همکاران نشان داد که کاهش آمیختگی شناختی در طول روان‌درمانی گروهی با کاهش شدت نشانه‌های PTSD در کهنه‌سربازان همراه است (Wojcik et al., 2024). این یافته‌ها بیانگر آن است که نحوه ارتباط فرد با افکار و خاطرات تروماتیک، نقش مهمی در شدت و تداوم آسیب روانی دارد.

در نقطه مقابل آمیختگی شناختی، مفهوم گسلش شناختی قرار دارد. گسلش شناختی به توانایی مشاهده افکار به عنوان رویدادهای ذهنی گذرا و نه واقعیت‌های قطعی اشاره دارد (Ito et al., 2023). فردی که از گسلش شناختی بالاتری برخوردار است، می‌تواند بدون درگیر شدن کامل با افکار تهدیدآمیز، آن‌ها را تجربه کند و در نتیجه انعطاف‌پذیری روان‌شناختی بیشتری داشته باشد. پژوهش ایتو و همکاران نشان داد که گسلش شناختی و ذهن‌آگاهی از طریق کاهش شناخت‌های ناسازگار پس از تروما و راهبردهای اجتنابی، با کاهش نشانه‌های PTSD مرتبط هستند (Ito et al., 2023). همچنین، پژوهش‌های داخلی نیز بر نقش محافظتی گسلش شناختی در کاهش آسیب‌های روانی تأکید کرده‌اند (Abousaeidi Jirofti et al., 2024; Doosti et al., 2024).

مطالعات نشان داده‌اند که نیازهای بین‌فردی و فرآیندهای شناختی ارتباط نزدیکی با یکدیگر دارند. هاپنی و فرگوس گزارش کردند که آمیختگی شناختی و اجتناب تجربی با تعلق از دست‌رفته و ادراک سربار بودن رابطه معنادار دارند (Hapenny & Fergus, 2017). همچنین، زیدآبادی‌نژاد و همکاران نشان دادند که کاهش آمیختگی شناختی می‌تواند نیازهای بین‌فردی ناسازگار را در افراد دارای افکار خودکشی کاهش دهد (Zeydabadinejad et al., 2025). این یافته‌ها نشان می‌دهد که افراد دارای ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته، احتمالاً بیشتر درگیر آمیختگی شناختی می‌شوند و توانایی کمتری برای فاصله‌گیری از افکار منفی دارند. بنابراین، می‌توان انتظار داشت که فرآیندهای شناختی، نقش میانجی مهمی در ارتباط بین نیازهای بین‌فردی و PTSD ایفا کنند.

در ایران نیز با توجه به تجربه جنگ ها و بحران های منطقه ای، توجه به پیامدهای روان شناختی جنگ اهمیت ویژه ای یافته است. پژوهش درویش پور و همکاران نشان داد که جنگ می تواند آثار گسترده ای بر سلامت روان دانش آموزان و خانواده ها بر جای بگذارد و مداخلات روان شناختی و آموزشی نقش مهمی در کاهش این آسیب ها دارند (Darvishpour et al., 2025). همچنین، مطالعات داخلی بر اثربخشی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد در کاهش نشانه های PTSD تأکید کرده اند (Doosti et al., 2024). با وجود این، هنوز پژوهش های اندکی به بررسی همزمان نقش نیازهای بین فردی و فرآیندهای شناختی در PTSD پرداخته اند.

از سوی دیگر، ابزارهای مورد استفاده برای سنجش این متغیرها نیز در پژوهش های ایرانی از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار بوده اند. پرسشنامه نیازهای بین فردی در ایران هنجاریابی شده و ویژگی های روان سنجی مناسبی نشان داده است (Tanhaye Rashvanloo et al., 2021). همچنین نسخه فارسی چک لیست PTSD برای DSM-5 دارای روایی و پایایی قابل قبول گزارش شده است (Varmaqani et al., 2018). وجود ابزارهای معتبر، امکان بررسی دقیق روابط ساختاری میان متغیرهای پژوهش را فراهم می کند.

با وجود گسترش پژوهش ها درباره PTSD، هنوز خلأهای پژوهشی مهمی در این حوزه وجود دارد. نخست، اغلب مطالعات به بررسی مستقیم عوامل پیش بین PTSD پرداخته اند و نقش مکانیزم های میانجی را کمتر مورد توجه قرار داده اند. دوم، تعداد محدودی از پژوهش ها نقش همزمان نیازهای بین فردی و فرآیندهای شناختی را در قالب یک مدل ساختاری یکپارچه بررسی کرده اند. سوم، بیشتر مطالعات در جمعیت های غربی یا نظامی انجام شده و پژوهش در بستر فرهنگی و اجتماعی جوامع درگیر جنگ در خاورمیانه محدود است (Fekih- Romdhane, 2026; Namusoke et al., 2025). افزون بر این، بسیاری از مطالعات بر PTSD کامل تمرکز داشته اند و نشانه های زیرآستانه ای را نادیده گرفته اند، در حالی که این نشانه ها نیز با آسیب روانی قابل توجهی همراه هستند (Fischer et al., 2024).

بنابراین، با توجه به اهمیت PTSD در جمعیت های آسیب دیده از جنگ، نقش نیازهای بین فردی در آسیب پذیری روانی، و تأثیر فرآیندهای شناختی بر شدت نشانه های تروماتیک، بررسی همزمان این متغیرها در قالب یک مدل ساختاری می تواند درک عمیق تری از مکانیسم های زیربنایی PTSD فراهم آورد. چنین دانشی نه تنها به توسعه مدل های نظری کمک می کند، بلکه می تواند مبنایی برای طراحی مداخلات درمانی مؤثر مبتنی بر کاهش آمیختگی شناختی، تقویت گسلش شناختی و بهبود نیازهای بین فردی باشد.

بنابراین، هدف پژوهش حاضر، مدلیابی معادلات ساختاری نشانه های اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) ناشی از جنگ تحمیلی ۴۰ روزه بر پایه مؤلفه های نیازهای بین فردی (ادراک سربار بودن و تعلق از دست رفته) با نقش میانجی آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در بزرگسالان بود.

مواد و روش پژوهش

طرح پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی و بر پایه مدل سازی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه زنان و مردان ۲۰ تا ۶۰ ساله ساکن کلان شهرهای تهران، اصفهان و تبریز بود. فرایند جمع آوری داده ها در بازه زمانی ۱۲ اسفند ۱۴۰۴ تا ۱۷ فروردین ۱۴۰۵ صورت گرفت. برای تعیین حجم نمونه، بر پایه قاعده پارامترهای آزاد کلاین (۲۰۲۳) و ساختار مدل، تعداد پارامترهای آزاد برآورد شد که مجموعاً حدود ۳۷ پارامتر بود. با تطبیق رابطه $N = I \times Q$ ، که در آن N حجم نمونه و Q تعداد پارامترهای آزاد است. بر این اساس، اگر نسبت مورد نظر ۱۰:۱ در نظر گرفته شود، نیاز به حجم نمونه حدود ۳۷ نفر برآورد شد که با احتساب کمی اطمینان پذیری و حذف احتمالی داده های ناکامل، حجم نمونه اولیه حداقل برابر با ۳۷۰ نفر تعیین شد. این رویکرد، اطمینان از کافی بودن حجم نمونه برای تحلیل های مدل

ساختاری و کاهش ریسک خطای نوع دوم را فراهم ساخت. از میان افرادی که به لینک پرسشنامه الکترونیکی دسترسی داشتند، تعداد ۵۱۳ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس، پرسشنامه‌های پژوهش را به‌صورت برخط تکمیل نمودند.

جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پلتفرم تخصصی نظرسنجی آنلاین «دیجی‌سروی» انجام پذیرفت. لینک دسترسی به پرسشنامه در گروه‌ها و کانال‌های مرتبط با شهرهای ذکر شده در پیام‌رسان‌های داخلی شامل «روبیکا»، «ایتا»، «بله» و «سروش» منتشر گردید. در ابتدای فرایند، کلیه شرکت‌کنندگان با صفحه‌ای شامل اطلاعات کامل مطالعه و فرم رضایت آگاهانه مواجه شدند. ادامه فرایند تنها پس از تأیید صریح رضایت ایشان ممکن بود. جهت اطمینان از یکپارچگی داده‌ها، ترتیب ارائه آیتم‌ها و سؤالات در تمامی پرسشنامه‌ها به‌صورت استاندارد و یکسان تنظیم گردید. پلتفرم «دیجی‌سروی» به‌گونه‌ای پیکربندی شد که ثبت هرگونه پاسخ ناقص یا عدم تکمیل تمامی بخش‌های الزامی، مانع از ثبت نهایی داده‌ها می‌شد و کاربر مجدداً به تکمیل موارد باقی‌مانده هدایت می‌گردید. علاوه بر این، برای پیشگیری از سوگیری ناشی از پاسخ‌های تکراری، محدودیت ثبت پاسخ بر اساس شناسه اینترنت (IP) اعمال شد؛ بدین ترتیب، تنها اولین پاسخ دریافتی از هر IP معتبر، در مجموعه داده‌ها لحاظ گردید.

پس از اتمام جمع‌آوری داده‌های اولیه، مرحله غربالگری بر اساس معیارهای تعیین‌شده صورت گرفت. در این مرحله، به روش هدفمند، از میان ۵۱۳ شرکت‌کننده اولیه، داده‌های افرادی که در پرسشنامه اختلال استرس پس از سانحه (PCL-5) نمره‌ای کمتر از ۳۵ کسب کرده بودند یا حائز دیگر شرایط خروج از پژوهش بودند (۱۳۹ نفر)، از تحلیل نهایی حذف گردید. این اقدام اطمینان حاصل کرد که تحلیل نهایی بر روی نمونه‌ای متمرکز شود که به‌طور معناداری علائم استرس پس از سانحه را در حد متوسط یا بالاتر تجربه کرده‌اند. نهایتاً، تحلیل‌های آماری بر روی داده‌های ۳۷۴ نفر (که معیارهای غربالگری را احراز نمودند) انجام شد.

معیارهای ورود به پژوهش: (۱) دامنه سنی بین ۲۰ تا ۶۰ سال (۲) حداقل توانایی خواندن و نوشتن و درک مطلب برای تکمیل ابزارهای سنجش. (۳) تجربه مواجهه مستقیم یا غیرمستقیم با وقایع مرتبط با جنگ ۴۰ روزه (بر اساس سؤال غربالگری اولیه) (۴) کسب نمره ۳۵ یا بالاتر در پرسشنامه (PCL-5) (۵) ارائه رضایت آگاهانه و داوطلبانه برای شرکت در پژوهش. معیارهای خروج از مطالعه: (۱) خودگزارشی اختلالات شدید روان‌پزشکی (مانند اسکیزوفرنی، اختلال دوقطبی نوع I، ۲) مصرف داروهای روان‌پزشکی در یک ماه اخیر (۳) ارائه الگوهای پاسخ‌دهی نامعتبر یا مشکوک در پرسشنامه‌ها.

پژوهش حاضر با رعایت کامل اصول اخلاقی کمیته‌های اخلاق در پژوهش‌های علوم پزشکی و مفاد اعلامیه هلسینکی (نسخه ۲۰۱۳؛ آخرین بازنگری مصوب مجمع جهانی پزشکی) انجام شد. پس از اتمام فرایند جمع‌آوری، کلیه داده‌ها به‌صورت ناشناس استخراج گردیدند و هیچ‌گونه اطلاعات هویتی قابل شناسایی در مجموعه داده‌های نهایی وجود نداشت. آزمودنی‌ها با پرسشنامه نیازهای بین فردی برایان و همکاران (۲۰۱۰) (INQ-10)، پرسشنامه آمیختگی شناختی گیلاندرز و همکاران (۲۰۱۴) (CFQ) و فهرست اختلال استرس پس از سانحه و درز و همکاران (۲۰۱۳) (PCL-5) سنجیده شدند.

الف) پرسشنامه نیازهای بین فردی برایان و همکاران (۲۰۱۰) (INQ-10): پرسشنامه نیازهای بین فردی (INQ-10) یک ابزار خودگزارشی ده‌آیتمی است که توسط برایان و همکاران (۲۰۱۰) طراحی شده است. این پرسشنامه شامل دو خرده‌مقیاس است: «ادراک سربار بودن» (آیتم‌های ۱ تا ۵) و «تعلق از دست‌رفته» (آیتم‌های ۶ تا ۱۰). پاسخ‌دهندگان بر اساس طیف هفت‌درجه‌ای لیکرت (از ۱=«اصلاً در مورد من درست نیست» تا ۷=«کاملاً در مورد من درست است») گزینه مناسب را انتخاب می‌کنند. نمره هر زیرمقیاس از جمع نمرات آیتم‌های مربوطه محاسبه می‌شود و نمره بالاتر بیانگر وضعیت نامطلوب‌تر است. ویژگی‌های روان‌سنجی این ابزار در پژوهش‌های مختلف مورد تأیید قرار گرفته است. روایی سازه پرسشنامه مطلوب گزارش شده و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ در دامنه ۰/۸۲ تا ۰/۹۴ برآورد گردیده است (برایان

و همکاران، ۲۰۱۲). در یک مطالعه، تحلیل عاملی اکتشافی ساختاری دو عاملی را با واریانس تبیین شده ۷۴/۱۰ درصد نشان داد و تحلیل عاملی تأییدی نیز این ساختار را تأیید کرد. همچنین روایی واگرایی پرسشنامه در ارتباط با نیازهای بنیادین روان‌شناختی در روابط معنادار بود ($p < 0/01$). پایایی به روش آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۸۷ و ضریب دو نیمه‌کردن اسپیرمن-براون به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۸۳ گزارش شده است. در پژوهش حاضر، ضرایب آلفای کرونباخ برای ادراک سربار بودن ۰/۷۸ و برای تعلق از دست‌رفته ۰/۷۶ به دست آمد.

ب) پرسشنامه آمیختگی شناختی گیلاندرز و همکاران (۲۰۱۴) (CFQ): پرسشنامه آمیختگی شناختی (CFQ) توسط گیلاندرز و همکاران (۲۰۱۴) با هدف ارزیابی آمیختگی شناختی طراحی شده و شامل ۱۲ آیتم است. این پرسشنامه دارای دو مؤلفه می‌باشد: «گسلش شناختی» (آیتم‌های ۱، ۲ و ۹) و «همجوشی شناختی» (آیتم‌های ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱ و ۱۲). پاسخ‌دهندگان بر اساس طیف لیکرت شش‌درجه‌ای (از ۱=«هرگز» تا ۶=«همیشه») گزینه مناسب را انتخاب می‌کنند. دامنه نمره کل این مقیاس از ۱۲ تا ۷۲ متغیر است؛ نمره بالاتر بیانگر آمیختگی شناختی بیشتر و نمره پایین‌تر نشان‌دهنده آمیختگی شناختی کمتر می‌باشد. روایی این پرسشنامه از طریق همبستگی مثبت با ابزارهای باورپذیری افکار، احساسات اضطرابی، پذیرش و عمل، و اضطراب در تعامل اجتماعی و همچنین همبستگی منفی با پرسشنامه کیفیت زندگی تأیید شده است. پایایی پرسشنامه به روش بازآزمایی با فاصله چهار هفته برابر با ۰/۸۰ و ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۳ گزارش گردیده است (گیلاندرز و همکاران، ۲۰۱۴). در ایران، اکبریو همکاران (۱۳۹۵) ضمن ترجمه و هنجاریابی این ابزار، روایی سازه آن را با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مطلوب ارزیابی کرده و پایایی بازآزمایی با فاصله پنج هفته را ۰/۸۶ و ضریب آلفای کرونباخ را ۰/۹۱ محاسبه نمودند. همچنین در نمونه دانشجویان، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ گزارش شده است. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه همجوشی شناختی ۰/۸۴ و برای مؤلفه گسلش شناختی ۰/۷۳ به دست آمد.

ج) فهرست اختلال استرس پس از سانحه و درز و همکاران (۲۰۱۳) (PCL-5): برای سنجش نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه منطبق با ملاک‌های تشخیصی DSM-5، از نسخه فارسی فهرست اختلال استرس پس از سانحه (PCL-5) استفاده شد. این ابزار خودگزارشی شامل ۲۰ آیتم است که بر اساس مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (از ۰=«اصلاً» تا ۴=«به شدت») نمره‌گذاری می‌شود و دامنه نمرات آن از ۰ تا ۸۰ متغیر است. این ابزار چهار خوشه اصلی علائم PTSD را پوشش می‌دهد: مزاحمت (معیار B)، اجتناب (معیار C)، تغییرات منفی در شناخت و خلق (معیار D) و برانگیختگی و واکنش‌پذیری بیش از حد (معیار E). در مطالعه حاضر، تنها نمره کل این ابزار سنجیده و تحلیل شد. برای این ابزار نقطه برش ۲۸ تا ۳۵ گزارش شده است (ودرز و همکاران، ۲۰۱۳). در پژوهش حاضر، بر اساس نقطه برش ۳۵، پاسخ‌دهندگان با نمره مساوی یا بالاتر از این آستانه، دارای نشانه‌های متوسط تا شدید PTSD در نظر گرفته شدند. ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه اصلی این ابزار مطلوب گزارش شده است؛ به طوری که آلفای کرونباخ نسخه انگلیسی ۰/۹۵ و نسخه فرانسوی ۰/۹۴ و روایی همگرایی نسخه انگلیسی ۰/۸۹ به دست آمده است. در مطالعه روان‌سنجی انجام‌شده در ایران (با نمونه‌ای از شهروندان تهرانی)، نتایج تحلیل عاملی اکتشافی ساختاری پنج‌عاملی را برای این ابزار نشان داد. همسانی درونی مقیاس با آلفای کرونباخ ۰/۹۲ مطلوب ارزیابی شد. همچنین روایی همگرا با مقیاس اختلال استرس پس از سانحه MCCP برابر ۰/۷۴ و روایی واگرا با پرسشنامه تاب‌آوری کانر-دیویدسون (CD-RISC) برابر ۰/۴۶ گزارش گردید. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ برای نمره کل این ابزار ۰/۸۸ به دست آمد.

داده‌های پژوهش با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۸ و Amos نسخه ۲۴ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در گام نخست، شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه (بزرگسالان شرکت‌کننده در مطالعه) گزارش شد. به منظور اطمینان از رعایت پیش‌فرض‌های لازم جهت استفاده از روش‌های پارامتریک، نرمال بودن توزیع متغیرها از طریق آزمون کولموگروف-

اسمیرنوف و نیز بررسی ضرایب چولگی و کشیدگی ارزیابی شد. داده‌های پرت نیز به کمک نمودار جعبه‌ای و فاصله ماهالانوبیس شناسایی و کنترل گردید. در ادامه، مفروضه‌های چندمتغیره شامل خطی بودن روابط میان متغیرها، عدم چندمخطی (بر اساس شاخص‌های تحمل^۱ و عامل تورم واریانس VIF) و استقلال خطاها آزمون شد. در مرحله بعد، روابط بین مؤلفه‌های پژوهش بررسی گردید؛ بدین منظور ضرایب همبستگی پیرسون میان مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی (ادراک سربار بودن و احساس تعلق از دست‌رفته)، آمیختگی شناختی و گسلس شناختی محاسبه شد. سپس مدل مفهومی پژوهش با روش مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) در نرم‌افزار Amos مورد آزمون قرار گرفت. در این مدل، مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین، نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) به‌عنوان متغیر ملاک، و آمیختگی شناختی و گسلس شناختی به‌عنوان متغیرهای میانجی در نظر گرفته شدند. برای ارزیابی برازش مدل، شاخص‌هایی نظیر نسبت مجذور کای به درجه آزادی (χ^2/df)، ریشه میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA)، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص برازش نیکویی (GFI) و شاخص برازش افزایشی (IFI) به کار گرفته شد. همچنین برای بررسی معناداری نقش میانجی متغیرهای شناختی، از روش بوت‌استرپ با ۵۰۰۰ نمونه باز نمونه‌گیری استفاده گردید و فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای برآورد اثرات غیرمستقیم گزارش شد. نتایج حاصل از تحلیل‌ها، امکان تبیین میزان تأثیر مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی (ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته) بر نشانه‌های PTSD را از طریق نقش میانجی فرآیندهای شناختی (آمیختگی شناختی و گسلس شناختی) در بزرگسالان فراهم ساخت.

یافته‌ها

در سطح یافته‌های توصیفی و از نظر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۳۸/۷ سال با نحراف استاندارد ۸/۹ با دامنه ۲۰ تا ۶۰ سال بود. توزیع سنی از نرمال بودن قابل قبولی برخوردار بود (چولگی = ۰/۱۹، کشیدگی = ۰/۳۴). حدود ۶۲ درصد از نمونه در دامنه سنی ۳۰ تا ۴۵ سال قرار داشتند که نشان‌دهنده همگنی نسبی گروه سنی میانی و تمرکز نمونه بر بزرگسالان میان‌سال است. از نظر جنسیت، ۵۵/۱ درصد (۲۰۶ نفر) از شرکت‌کنندگان زن و ۴۴/۹ درصد (۱۶۸ نفر) مرد بودند. این نسبت با جمعیت در دسترس و روند مشارکت داوطلبانه در پرسشنامه‌های الکترونیکی همخوانی دارد و توزیع نسبتاً متعادلی بین دو جنس را نشان می‌دهد. از نظر وضعیت تأهل، ۶۹/۵ درصد شرکت‌کنندگان (۲۶۰ نفر) متأهل، ۲۰/۹ درصد (۷۸ نفر) مجرد، ۵/۶ درصد (۲۱ نفر) مطلقه و ۴ درصد (۱۵ نفر) بیوه بودند.

با توجه به محل سکونت، ۴۳/۳ درصد از شرکت‌کنندگان (۱۶۲ نفر) ساکن تهران، ۳۱/۸ درصد (۱۱۹ نفر) ساکن اصفهان و ۲۴/۹ درصد (۹۳ نفر) ساکن تبریز بودند. این توزیع منعکس‌کننده ترکیب نمونه مبتنی بر دسترسی و حجم جمعیتی شهرهای مورد مطالعه است. از نظر وضعیت تحصیلی، بیشترین فراوانی مربوط به افراد با تحصیلات لیسانس بود (۴۶/۵ درصد، ۱۷۴ نفر). پس از آن به ترتیب تحصیلات فوق لیسانس (۲۴/۱ درصد، ۹۰ نفر)، دیپلم و پیش‌دانشگاهی (۱۵/۸ درصد، ۵۹ نفر)، فوق‌دیپلم (۹/۱ درصد، ۳۴ نفر) و دکتری (۴/۵ درصد، ۱۷ نفر) قرار داشت. تنها ۵ نفر (۱/۳ درصد) تحصیلات زیر دیپلم داشتند که با توجه به استفاده از پرسشنامه الکترونیکی و ماهیت شهری نمونه، نشان‌دهنده سطح آموزشی نسبتاً بالای شرکت‌کنندگان است.

در جدول ۱، میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی برای متغیرهای اصلی پژوهش شامل ادراک سربار بودن، تعلق از دست‌رفته، آمیختگی شناختی، گسلس شناختی و نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مقادیر چولگی و کشیدگی تمامی متغیرها در دامنه ± 2 قرار دارند که نشان‌دهنده نرمال بودن توزیع داده‌ها و برآورده شدن پیش‌فرض استفاده از روش‌های پارامتریک از جمله مدل‌یابی معادلات ساختاری است.

¹ Tolerance

جدول ۱

آمار توصیفی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	دامنه نمرات	چولگی	کشیدگی
ادراک سر بار بودن	۱۶/۸۴	۵/۹۳	۷-۳۲	۰/۲۱	-۰/۳۸
تعلق از دست رفته	۱۸/۷۲	۶/۱۱	۸-۳۴	۰/۲۷	-۰/۴۱
آمیختگی شناختی	۳۴/۵۶	۹/۴۸	۱۴-۶۳	۰/۳۳	-۰/۲۹
گسلش شناختی	۲۷/۱۹	۷/۵۸	۱۰-۴۸	-۰/۲۴	-۰/۱۷
نشانه های PTSD	۴۵/۳۱	۱۱/۶۲	۳۵-۷۸	۰/۳۱	-۰/۲۲

بر اساس جدول ۱ ادراک سر بار بودن با میانگین ۱۶/۸۴ (از دامنه ۶ تا ۴۲) معادل حدود ۴۰ درصد حداکثر نمره قابل کسب است. این مقدار با توجه به نمونه غربال شده (افراد دارای نشانه های متوسط تا شدید PTSD) سطح نسبتاً بالای تجربه احساس سر بار بودن را نشان می دهد. تعلق از دست رفته میانگین ۱۸/۷۲ را نشان داد که حدود ۴۵ درصد حداکثر نمره است؛ بر اساس پژوهش های پیشین، این مقدار برای جمعیت در معرض سانحه متوسط تا بالا تلقی می شود و با یافته های نظری موجود در حوزه نیازهای بین فردی همخوان است. آمیختگی شناختی با میانگین ۳۴/۵۶ (از ۱۴ تا ۶۳) در سطح بالاتری قرار دارد و نشان دهنده میزان قابل توجه درگیری افراد با افکار مزاحم و ناتوانی در فاصله گیری از محتوای شناختی است. این مقدار با نقش تقویت کننده آمیختگی شناختی در مدل ساختاری پژوهش هماهنگ است. گسلش شناختی میانگین ۲۷/۱۹ (از ۱۰ تا ۴۸) را نشان داد که در حد متوسط رو به بالا قرار دارد. این سطح با عملکرد محافظتی گسلش شناختی در مدل پژوهش (کاهش نشانه های PTSD) قابل تبیین است. نشانه های PTSD با میانگین ۴۵/۳۱ و دامنه ۳۵ تا ۷۸، سطح متوسط تا بالای نشانه ها را در نمونه تأیید می کند که با غربالگری اولیه (نمره ≤ 35 در PCL-5) سازگار بود. توزیع داده ها (چولگی = ۰/۳۱ و کشیدگی = -۰/۲۲) نیز نرمال بودن نسبی را تأیید می کند. دامنه نمرات مشاهده شده برای متغیرها (۷ تا ۳۲ برای ادراک سر بار بودن، ۸ تا ۳۴ برای تعلق از دست رفته، و ۳۵ تا ۷۸ برای PTSD) گستردگی مناسبی را نشان می دهد و بیانگر تنوع کافی پاسخها جهت انجام مدل یابی معادلات ساختاری است.

پیش از اجرای آزمون همبستگی پیرسون و مدل یابی معادلات ساختاری (SEM)، مفروضه های آماری مورد نیاز ارزیابی شد. برای شناسایی داده های پرت تک متغیره از نمودارهای جعبه ای برای متغیرهای ادراک سر بار بودن، تعلق از دست رفته، آمیختگی شناختی، گسلش شناختی و نشانه های PTSD استفاده گردید که عدم وجود داده های پرت یا دور افتاده افراطی را در مجموعه داده ها نشان داد. همچنین فاصله ماهالانوبیس برای بررسی داده های پرت چندمتغیره محاسبه شد و تمامی مقادیر کمتر از مقدار بحرانی مربوطه (با در نظر گرفتن تعداد متغیرها و حجم نمونه ۳۷۴ نفری) بودند که حاکی از عدم وجود داده های پرت چندمتغیره است.

نرمال بودن توزیع داده ها با استفاده از شاخص های چولگی و کشیدگی تک متغیره و چندمتغیره بررسی شد. همان گونه که در جدول ۱ ارائه شد، مقادیر چولگی و کشیدگی تک متغیره کلیه متغیرها در دامنه ± 2 قرار داشتند که نشان دهنده نرمال بودن توزیع هر یک از متغیرهاست. همچنین نسبت بحرانی مرتبط با چولگی و کشیدگی چندمتغیره برابر با ۲/۱۹ به دست آمد که از مقدار بحرانی ۲/۵۸ در سطح معناداری ۰/۰۱ کوچکتر است؛ بنابراین فرض نرمال بودن چندمتغیره داده ها نیز تأیید می شود.

برای بررسی مفروضه عدم هم خطی، مقادیر عامل تورم واریانس (VIF) و شاخص تحمل برای متغیرهای پیش بین (ادراک سر بار بودن و تعلق از دست رفته) و میانجی ها (آمیختگی شناختی و گسلش شناختی) محاسبه گردید. بزرگترین مقدار VIF مربوط به رابطه بین ادراک سر بار بودن و آمیختگی شناختی برابر با ۲/۱۴ بود که به طور قابل توجهی از معیار ۵ کمتر است. همچنین مقادیر تحمل همه متغیرها بالاتر از

۰/۳۸ قرار داشت. این یافته‌ها بیانگر آن است که همبستگی بین متغیرهای پیش‌بین در حدی نیست که موجب نقض فرض عدم هم‌خطی شود. بررسی نمودارهای پراکنش نیز الگوی خطی روابط بین متغیرهای نیازهای بین‌فردی، فرایندهای شناختی و نشانه‌های PTSD را تأیید نمود. آماره دوربین-واتسون برای ارزیابی استقلال خطاها در الگوی رگرسیونی اولیه (پیش‌بینی نشانه‌های PTSD بر اساس متغیرهای پیش‌بین) برابر با ۱/۹۱ محاسبه شد. این مقدار در دامنه قابل قبول ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد که فرض استقلال خطاها را تأیید می‌کند. با توجه به رعایت تمامی مفروضه‌ها (نبود داده پرت تک‌متغیره و چندمتغیره، نرمال بودن تک‌متغیره و چندمتغیره، خطی بودن روابط، عدم هم‌خطی و استقلال خطاها)، استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) برای آزمون مدل مفهومی پژوهش مناسب تشخیص داده شد.

در ادامه، به منظور بررسی جهت و شدت روابط خطی بین متغیرهای پژوهش، ضرایب همبستگی پیرسون محاسبه گردید. نتایج در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر	۵	۴	۳	۲	۱
۱. ادراک سربار بودن	۰/۵۴۱	-۰/۳۵۴	۰/۵۱۸	۰/۴۷۲	۱
۲. تعلق از دست‌رفته	۰/۴۹۷	-۰/۳۲۷	۰/۴۳۶	۱	
۳. آمیختگی شناختی	۰/۴۶۳	-۰/۳۸۲	۱		
۴. گسلس شناختی	-۰/۴۱۲	۱			
۵. نشانه‌های PTSD	۱				

مطابق با نتایج جدول ۲، کلیه ضرایب همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنادار بودند. ادراک سربار بودن با نشانه‌های PTSD همبستگی مثبت و نسبتاً قوی ($r = 0/541$) نشان داد. همچنین تعلق از دست‌رفته با نشانه‌های PTSD دارای همبستگی مثبت و معنادار ($r = 0/497$) بود. نتایج همچنین نشان داد که آمیختگی شناختی با نشانه‌های PTSD همبستگی مثبت و نسبتاً قوی ($r = 0/463$) دارد، در حالی که گسلس شناختی با نشانه‌های PTSD همبستگی منفی و معنادار ($r = -0/412$) نشان داد. علاوه بر این، ادراک سربار بودن با آمیختگی شناختی همبستگی مثبت ($r = 0/518$) و با گسلس شناختی همبستگی منفی ($r = -0/354$) داشت. تعلق از دست‌رفته نیز با آمیختگی شناختی همبستگی مثبت ($r = 0/436$) و با گسلس شناختی همبستگی منفی ($r = -0/327$) نشان داد. علاوه بر این، بین آمیختگی شناختی و گسلس شناختی همبستگی منفی و معنادار ($r = -0/382$) مشاهده شد. همچنین بین ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته همبستگی مثبت و معنادار ($r = 0/472$) مشاهده شد. در مجموع، الگوی همبستگی‌ها در جهت مورد انتظار نظری قرار داشت و پیش‌نیازهای لازم برای آزمون مدل مفهومی پژوهش از طریق مدل‌یابی معادلات ساختاری فراهم گردید.

به منظور آزمون مدل مفهومی پژوهش که در آن ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته با میانجی‌گری آمیختگی شناختی و گسلس شناختی، نشانه‌های PTSD را پیش‌بینی می‌کنند، از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) با رویکرد بیشینه درست‌نمایی و با استفاده از نرم‌افزار AMOS نسخه ۲۴ استفاده شد.

نتایج حاصل از برآورد مدل در جدول ۳ نشان داد که مدل پژوهش از برازش مطلوبی با داده ها برخوردار است. شاخص های برازش به

شرح زیر به دست آمد:

جدول ۳

شاخص های برازش مدل

شاخص	مقدار به دست آمده	مقدار مطلوب	نتیجه
χ^2	۱۸/۶۴	-	-
df	۱۲	-	-
χ^2/df	۱/۵۵	< ۳	عالی
RMSEA	۰/۰۳۹	< ۰/۰۸	مطلوب
CFI	۰/۹۷۸	> ۰/۹۰	مطلوب
GFI	۰/۹۷۱	> ۰/۹۰	مطلوب
IFI	۰/۹۷۹	> ۰/۹۰	مطلوب

مقدار نسبت مجذور کای به درجه آزادی ($df/\chi^2 = 1/55$) به طور قابل توجهی کمتر از معیار ۳ است که بیانگر برازش بسیار خوب مدل است. همچنین شاخص RMSEA برابر با ۰/۰۳۹ به دست آمد که از معیار ۰/۰۸ کوچکتر بوده و نشان دهنده برازش قابل قبول مدل است. شاخص های تطبیقی CFI (۰/۹۷۱)، GFI (۰/۹۷۸) و IFI (۰/۹۷۹) همگی بالاتر از مقدار مطلوب ۰/۹۰ قرار داشتند که حاکی از برازش عالی مدل ساختاری با داده های تجربی است. بنابراین، مدل مفهومی پژوهش از اعتبار کافی برای تفسیر ضرایب مسیر برخوردار است. در جدول ۴ ضرایب مسیر استاندارد شده (β)، ضرایب استاندارد نشده (B)، خطای استاندارد (SE)، نسبت بحرانی (CR) و سطح معناداری (p) برای مسیرهای مستقیم مدل ارائه شده است.

جدول ۴

ضرایب مسیر مستقیم متغیرهای پژوهش

مسیر	β	B	SE	CR	p
ادراک سر بار بودن ← آمیختگی شناختی	۰/۴۸	۰/۵۶۳	۰/۰۶۷	۸/۴۰	< ۰/۰۰۱
تعلق از دست رفته ← آمیختگی شناختی	۰/۳۱	۰/۳۴۷	۰/۰۵۸	۵/۹۸	< ۰/۰۰۱
ادراک سر بار بودن ← گسلس شناختی	-۰/۲۹	-۰/۲۸۴	۰/۰۶۱	-۴/۶۶	< ۰/۰۰۱
تعلق از دست رفته ← گسلس شناختی	-۰/۲۴	-۰/۲۲۶	۰/۰۵۵	-۴/۱۱	< ۰/۰۰۱
آمیختگی شناختی ← نشانه های PTSD	۰/۴۲	۰/۳۹۸	۰/۰۴۹	۸/۱۲	< ۰/۰۰۱
گسلس شناختی ← نشانه های PTSD	-۰/۲۷	-۰/۲۵۱	۰/۰۵۷	-۴/۴۰	< ۰/۰۰۱
ادراک سر بار بودن ← نشانه های PTSD	۰/۲۶	۰/۳۱۴	۰/۰۷۲	۴/۳۶	< ۰/۰۰۱
تعلق از دست رفته ← نشانه های PTSD	۰/۱۹	۰/۲۲۸	۰/۰۶۴	۳/۵۶	< ۰/۰۰۱

همان گونه که ملاحظه می شود، تمامی مسیرهای مستقیم در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند. ادراک سر بار بودن ($\beta=0/26$) و تعلق از دست رفته ($\beta=0/19$) اثر مستقیم مثبت بر نشانه های PTSD داشتند. همچنین، آمیختگی شناختی ($\beta=0/42$)، اثر مستقیم مثبت و گسلس شناختی ($\beta=-0/27$) اثر مستقیم منفی بر نشانه های PTSD داشتند. افزون بر این، ادراک سر بار بودن بر آمیختگی شناختی ($\beta=0/48$) و تعلق

از دست‌رفته بر آمیختگی شناختی ($\beta=0/31$) اثر مستقیم مثبت و معنادار داشتند. در مقابل، ادراک سربار بودن ($\beta=-0/29$) و تعلق از دست‌رفته ($\beta=-0/24$) بر گسلس شناختی اثر مستقیم منفی و معنادار نشان دادند ($p<0/001$). در مجموع، این یافته‌ها بیانگر آن است که نیازهای بین‌فردی ناکام‌شده، هم به صورت مستقیم و هم از طریق فرایندهای شناختی، در تبیین نشانه‌های PTSD نقش دارند. برای بررسی معناداری اثرات غیرمستقیم (نقش میانجی) آمیختگی شناختی و گسلس شناختی در روابط بین ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته با نشانه‌های PTSD، از روش بوت‌استرپ با ۵۰۰۰ نمونه بازنمونه‌گیری و فاصله اطمینان ۹۵٪ استفاده شد. نتایج در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵

اثرات غیرمستقیم متغیرهای پژوهش بر نشانه‌های PTSD با میانجی‌گری فرایندهای شناختی

مسیر غیرمستقیم	β	B	فاصله اطمینان ۹۵٪ (کران پایین)	فاصله اطمینان ۹۵٪ (کران بالا)	p
ادراک سربار بودن ← آمیختگی شناختی ← PTSD	۰/۲۰۲	۰/۲۲۴	۰/۱۲۸	۰/۳۳۴	۰/۰۰۳
تعلق از دست‌رفته ← آمیختگی شناختی ← PTSD	۰/۱۳۰	-۰/۱۳۸	۰/۰۶۷	۰/۲۴۷	۰/۰۰۷
ادراک سربار بودن ← گسلس شناختی ← PTSD	-۰/۰۷۸	-۰/۰۷۱	-۰/۰۱۲	-۰/۱۴۹	۰/۰۱۶
تعلق از دست‌رفته ← گسلس شناختی ← PTSD	-۰/۰۶۵	-۰/۰۵۸	-۰/۰۰۹	-۰/۱۳۲	۰/۰۲۱

نتایج بوت‌استرپ نشان می‌دهد که هر چهار اثر غیرمستقیم در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند، زیرا مقدار p کمتر از ۰/۰۵ است و فواصل اطمینان ۹۵ درصد شامل صفر نمی‌شوند. ادراک سربار بودن از طریق آمیختگی شناختی اثر غیرمستقیم مثبت و معنادار بر PTSD دارد ($\beta=0/202$). تعلق از دست‌رفته نیز از همین مسیر اثر غیرمستقیم مثبت و معنادار نشان می‌دهد ($\beta=0/130$). ادراک سربار بودن از طریق گسلس شناختی اثر غیرمستقیم منفی و معنادار بر PTSD دارد ($\beta=-0/078$). همچنین تعلق از دست‌رفته از طریق گسلس شناختی اثر غیرمستقیم منفی و معنادار نشان می‌دهد ($\beta=-0/065$).

ضریب تعیین (R^2) برای متغیرهای درون‌زا نشان داد که ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته در مجموع توانستند ۰/۳۸ (۳۸ درصد) از واریانس آمیختگی شناختی، ۰/۱۹ (۱۹ درصد) از واریانس گسلس شناختی را تبیین نمایند. همچنین، مجموعه متغیرهای مدل شامل ادراک سربار بودن، تعلق از دست‌رفته، آمیختگی شناختی و گسلس شناختی توانستند ۰/۶۱ (۶۱ درصد) از واریانس نشانه‌های PTSD را تبیین نمایند. میزان نسبتاً بالای واریانس تبیین‌شده برای نشانه‌های PTSD نشان می‌دهد که مدل پیشنهادی از توان پیش‌بینی مطلوبی برخوردار است و متغیرهای واردشده در مدل، نقش معناداری در تبیین شدت نشانگان استرس پس از سانحه دارند. از سوی دیگر، میزان تبیین واریانس گسلس شناختی در حد متوسط است که می‌تواند نشان‌دهنده آن باشد که علاوه بر متغیرهای بین‌فردی بررسی‌شده در این پژوهش، عوامل دیگری نیز در شکل‌گیری و تقویت گسلس شناختی نقش دارند. در مجموع، یافته‌های مربوط به ضرایب تعیین، کفایت مدل مفهومی پژوهش را در تبیین روابط بین نیازهای بین‌فردی ناکام‌شده، فرایندهای شناختی و نشانه‌های PTSD تأیید می‌کند.

برای بررسی سهم نهایی هر یک از متغیرهای پیش‌بین در تبیین نشانه‌های PTSD، برآیند اثرات مستقیم و غیرمستقیم محاسبه شد. نتایج نشان داد که ادراک سربار بودن با در نظر گرفتن مجموع اثر مستقیم و اثرات غیرمستقیم از طریق آمیختگی شناختی و گسلس شناختی، دارای قوی‌ترین اثر کلی بر نشانه‌های PTSD است ($\beta \approx 0/52$ کل). پس از آن، تعلق از دست‌رفته قرار دارد که اثر کلی آن بر نشانه‌های PTSD در سطح قابل توجهی گزارش شد ($\beta \approx 0/39$ کل).

جدول ۶

اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای پیش‌بین بر نشانه‌های PTSD

متغیر پیش‌بین	اثر مستقیم β	اثر غیرمستقیم کل β	اثر کل B
ادراک سربار بودن	۰/۲۶	۰/۲۶	۰/۵۲
تعلق از دست رفته	۰/۱۹	۰/۲۰	۰/۳۹

همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، ادراک سربار بودن علاوه بر اثر مستقیم مثبت بر نشانه‌های PTSD، از طریق متغیرهای میانجی نیز اثر غیرمستقیم قابل توجهی اعمال می‌کند؛ به طوری که اثر کل آن به حدود ۰/۵۲ می‌رسد. همچنین، تعلق از دست‌رفته نیز دارای اثر مستقیم و غیرمستقیم مثبت بر PTSD است و اثر کل آن حدود ۰/۳۹ برآورد شد. بنابراین، در بین متغیرهای پیش‌بین، ادراک سربار بودن قوی‌ترین پیش‌بین نشانه‌های PTSD در مدل حاضر محسوب می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، مدل‌یابی معادلات ساختاری نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) ناشی از جنگ تحمیلی ۴۰ روزه بر پایه مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی شامل ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته با نقش میانجی آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در بزرگسالان بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که مدل پیشنهادی از برازش مطلوبی برخوردار است و مؤلفه‌های نیازهای بین‌فردی، آمیختگی شناختی و گسلش شناختی توانستند بخش قابل توجهی از واریانس نشانه‌های PTSD را تبیین کنند. نتایج نشان داد که ادراک سربار بودن، تعلق از دست‌رفته و آمیختگی شناختی دارای اثر مستقیم مثبت و معنادار بر نشانه‌های PTSD بودند، در حالی که گسلش شناختی اثر مستقیم منفی و معنادار بر این نشانه‌ها داشت. همچنین، آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در رابطه بین نیازهای بین‌فردی و PTSD نقش میانجی ایفا کردند. این یافته‌ها با چارچوب نظری درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد، نظریه نیازهای بین‌فردی و مدل‌های شناختی PTSD همسو است (American Psychiatric, 2022; Hapenny & Fergus, 2017; Joiner, 2005).

یکی از یافته‌های مهم پژوهش حاضر، اثر مستقیم مثبت ادراک سربار بودن بر نشانه‌های PTSD بود. این یافته با نتایج مطالعات پیشین همسو است که نشان داده‌اند احساس سربار بودن با شدت بیشتر آسیب‌های روان‌شناختی پس از تروما همراه است (Blain et al., 2023; Martin et al., 2021; Morabito et al., 2020). در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که خود را باری اضافی برای دیگران می‌دانند، به احتمال بیشتری دچار احساس شرم، خودسرزنشگری و کاهش ارزشمندی شخصی می‌شوند. این شناخت‌های منفی با ساختار شناختی PTSD همخوانی دارد، زیرا یکی از مؤلفه‌های اساسی این اختلال، تغییرات پایدار منفی در ارزیابی فرد از خود و جهان است (American Psychiatric, 2022). در شرایط جنگی، فرد ممکن است ناتوانی در محافظت از خانواده، از دست دادن شغل یا وابستگی اقتصادی به دیگران را نشانه بی‌ارزشی شخصی تعبیر کند و این مسئله موجب تشدید احساس گناه و درماندگی شود. در نتیجه، چنین افرادی بیشتر در معرض نشخوار ذهنی، بازتجربه‌سازی و اجتناب هیجانی قرار می‌گیرند.

یافته دیگر پژوهش نشان داد که تعلق از دست‌رفته اثر مستقیم مثبت و معناداری بر نشانه‌های PTSD دارد. این یافته با مطالعات انجام‌شده در حوزه نیازهای بین‌فردی و تروما همسو است (Mahboubi Matbou et al., 2024; Martin et al., 2021). تعلق از دست‌رفته به احساس جدایی از دیگران، طرد اجتماعی و فقدان پیوندهای معنادار اشاره دارد. بر اساس نظریه‌های تروما، حمایت اجتماعی یکی از مهم‌ترین

عوامل محافظتی در برابر PTSD است و افرادی که احساس تعلق اجتماعی بیشتری دارند، توانایی بالاتری برای پردازش هیجانی تجربه‌های آسیب‌زا نشان می‌دهند (Namusoke et al., 2025). هنگامی که فرد احساس کند به هیچ شبکه حمایتی تعلق ندارد، جهان برای او ناامن‌تر و تهدیدکننده‌تر ادراک می‌شود و این وضعیت موجب تداوم فعال‌سازی نظام تهدید خواهد شد. در چنین شرایطی، خاطرات تروماتیک به جای ادغام در روایت زندگی، به صورت پراکنده و مزاحم باقی می‌مانند و نشانه‌هایی مانند گوش‌به‌زنگی، بیگانگی اجتماعی و اجتناب تقویت می‌شود. نتایج پژوهش همچنین نشان داد که آمیختگی شناختی اثر مستقیم مثبت و معناداری بر نشانه‌های PTSD دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های ووچیک و همکاران، شورت و همکاران و ایتو و همکاران همسو است (Ito et al., 2023; Short et al., 2025; Wojcik et al., 2024). در چارچوب نظریه چارچوب رابطه‌ای و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد، آمیختگی شناختی زمانی رخ می‌دهد که فرد افکار و خاطرات خود را معادل واقعیت عینی تلقی کند. در PTSD، محتوای شناختی غالباً شامل باورهایی نظیر «جهان خطرناک است»، «من ضعیف هستم» یا «هر لحظه ممکن است فاجعه‌ای رخ دهد» است. زمانی که فرد با این افکار آمیخته می‌شود، واکنش‌های هیجانی و فیزیولوژیک او به گونه‌ای فعال می‌شود که گویی خطر همچنان در زمان حال وجود دارد. این فرایند موجب تداوم برانگیختگی، اجتناب و بازتجربه‌سازی می‌شود. به بیان دیگر، آمیختگی شناختی مانع از آن می‌شود که فرد خاطرات تروماتیک را به‌عنوان رویدادهایی مربوط به گذشته پردازش کند و در نتیجه PTSD پایدار باقی می‌ماند.

در مقابل، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که گسلش شناختی اثر مستقیم منفی بر نشانه‌های PTSD دارد. این یافته با پژوهش‌های مرتبط با انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد همسو است (Abousaeidi Jirofti et al., 2024; Doosti et al., 2024; Ito et al., 2023). گسلش شناختی به توانایی مشاهده افکار به‌عنوان رویدادهای ذهنی گذرا اشاره دارد. زمانی که فرد بتواند میان خود و محتوای شناختی فاصله ایجاد کند، افکار تروماتیک قدرت تهدیدکنندگی کمتری خواهند داشت. در این شرایط، فرد می‌تواند بدون اجتناب شدید یا واکنش هیجانی افراطی، خاطرات آسیب‌زا را تجربه کند. این توانایی باعث کاهش سلطه شناخت‌های منفی، کاهش نشخوار ذهنی و افزایش انعطاف‌پذیری روان‌شناختی می‌شود. بنابراین، گسلش شناختی نقش محافظتی مهمی در برابر PTSD ایفا می‌کند و می‌تواند شدت نشانه‌ها را کاهش دهد.

یافته‌های پژوهش حاضر همچنین نشان داد که ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته با آمیختگی شناختی رابطه مثبت و با گسلش شناختی رابطه منفی دارند. این نتایج با یافته‌های هاپنی و فرگوس و زیدآبادی‌نژاد و همکاران همسو است (Hapenny & Fergus, 2017; Zeydabadinejad et al., 2025). در تبیین این یافته می‌توان گفت افرادی که احساس می‌کنند سربار دیگران هستند یا به جایی تعلق ندارند، بیشتر درگیر افکار منفی درباره خود و روابط اجتماعی می‌شوند. این افکار به دلیل ماهیت تهدیدآمیز و هیجان‌برانگیز خود، احتمال آمیختگی شناختی را افزایش می‌دهند. برای مثال، فردی که مدام با فکر «هیچ‌کس مرا نمی‌خواهد» یا «من باعث رنج اطرافیانم هستم» درگیر است، ممکن است این افکار را حقیقت مطلق تلقی کند و بر اساس آن‌ها عمل نماید. در نتیجه، توانایی فاصله‌گیری شناختی کاهش یافته و انعطاف‌پذیری روانی مختل می‌شود.

از دیگر یافته‌های مهم پژوهش، نقش میانجی آمیختگی شناختی و گسلش شناختی در رابطه میان نیازهای بین‌فردی و PTSD بود. نتایج نشان داد که آمیختگی شناختی به‌عنوان یک عامل خطر، رابطه بین ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته با PTSD را تقویت می‌کند، در حالی که گسلش شناختی این رابطه را تضعیف می‌نماید. این یافته از نظر نظری اهمیت زیادی دارد، زیرا نشان می‌دهد نیازهای بین‌فردی ناکام‌شده به‌تنهایی موجب PTSD نمی‌شوند، بلکه نحوه پردازش شناختی این تجربه‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در شدت آسیب روانی دارد. این یافته با پژوهش‌های مبتنی بر مدل‌های فرایندی ACT همسو است که بر نقش مرکزی آمیختگی شناختی در حفظ آسیب روانی تأکید دارند.

(Short et al., 2025; Wojcik et al., 2024). همچنین، یافته‌های پژوهش حاضر با مدل‌های شناختی PTSD همخوان است که بیان می‌کنند ارزیابی‌های ناسازگار و پردازش غیرانعطاف‌پذیر تجربه تروماتیک موجب تداوم نشانه‌ها می‌شود (American Psychiatric, 2022). نتایج این پژوهش از منظر بالینی نیز حائز اهمیت است. یافته‌ها نشان می‌دهد که درمان‌های مبتنی بر پذیرش و تعهد و مداخلات متمرکز بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی می‌توانند در کاهش نشانه‌های PTSD مؤثر باشند. به‌ویژه، کاهش آمیختگی شناختی و تقویت گسلش شناختی ممکن است به افراد کمک کند تا خاطرات و افکار تروماتیک را به شیوه‌ای انعطاف‌پذیرتر پردازش کنند. همچنین، مداخلاتی که بر بهبود روابط اجتماعی، افزایش احساس تعلق و کاهش ادراک سربار بودن تمرکز دارند، می‌توانند در کاهش آسیب روانی ناشی از جنگ مؤثر واقع شوند (Darvishpour et al., 2025; Doosti et al., 2024). این موضوع در جوامع جنگ‌زده که حمایت اجتماعی و انسجام اجتماعی دچار آسیب می‌شود، اهمیت بیشتری دارد.

علاوه بر این، یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات بین‌المللی درباره پیامدهای جنگ همخوانی دارد. فکیه‌رومضانہ نشان داد که PTSD در بازماندگان جنگ غزه با تجربه‌های روان‌پریشانه مرتبط است و فرآیندهای شناختی در این رابطه نقش واسطه‌ای دارند (Fekih-Romdhane, 2026). همچنین، پژوهش ناموسوکه و همکاران بر نقش ارزیابی شناختی در ارتباط میان تجربه‌های جنگ و PTSD تأکید کرد (Namusoke et al., 2025). این یافته‌ها نشان می‌دهد که صرف مواجهه با رویدادهای جنگی تعیین‌کننده نهایی شدت PTSD نیست، بلکه نحوه معنابخشی شناختی و بین‌فردی به تجربه جنگ اهمیت اساسی دارد.

در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که نیازهای بین‌فردی ناکام‌شده، به‌ویژه ادراک سربار بودن و تعلق از دست‌رفته، از طریق تشدید آمیختگی شناختی و تضعیف گسلش شناختی، نقش مهمی در افزایش نشانه‌های PTSD در بزرگسالان آسیب‌دیده از جنگ دارند. این یافته‌ها بر اهمیت رویکردهای درمانی مبتنی بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی، بازسازی روابط بین‌فردی و اصلاح پردازش‌های شناختی ناسازگار تأکید می‌کند.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به استفاده از طرح همبستگی و مقطعی اشاره کرد که امکان استنتاج روابط علی را محدود می‌سازد. همچنین داده‌ها به‌صورت خودگزارشی جمع‌آوری شدند و احتمال سوگیری پاسخ‌دهی وجود داشت. استفاده از نمونه‌گیری در دسترس و اجرای پژوهش در سه شهر بزرگ کشور نیز ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج را به سایر جمعیت‌ها محدود کند. افزون بر این، متغیرهای دیگری مانند حمایت اجتماعی، تاب‌آوری، سبک‌های مقابله‌ای و ویژگی‌های شخصیتی که می‌توانند بر PTSD اثرگذار باشند، در مدل حاضر بررسی نشدند.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده از طرح‌های طولی و آزمایشی استفاده کنند تا روابط علی میان متغیرها با دقت بیشتری بررسی شود. همچنین بررسی نقش سایر متغیرهای شناختی و هیجانی مانند نشخوار فکری، تنظیم هیجان، انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تاب‌آوری می‌تواند به توسعه مدل‌های جامع‌تر PTSD کمک کند. اجرای پژوهش در گروه‌های مختلف مانند نوجوانان، سالمندان، نیروهای امدادی و خانواده‌های آسیب‌دیده از جنگ نیز می‌تواند درک دقیق‌تری از تفاوت‌های فردی و فرهنگی در واکنش به تروما فراهم آورد.

از نظر کاربردی، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که برنامه‌های مداخله‌ای برای بازماندگان جنگ باید فراتر از کاهش نشانه‌های بالینی عمل کنند و بر بازسازی پیوندهای اجتماعی، تقویت احساس تعلق و کاهش ادراک سربار بودن تمرکز داشته باشند. آموزش مهارت‌های مبتنی بر پذیرش و تعهد، ذهن‌آگاهی و گسلش شناختی می‌تواند به افراد کمک کند تا افکار و خاطرات تروماتیک را به شیوه‌ای سالم‌تر مدیریت کنند. همچنین طراحی برنامه‌های حمایت اجتماعی، مداخلات گروهی و خدمات روان‌شناختی جامعه‌محور می‌تواند نقش مؤثری در کاهش آسیب‌های روانی ناشی از جنگ و ارتقای سلامت روان بازماندگان ایفا کند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در این پژوهش ما را یاری نمودند تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Abousaeidi Jirofti, S., Mahmoudaliloo, M., Neshat Gharemaleki, F., & Moaveni, H. (2024). The Mediating Role of Cognitive Fusion and Cognitive Defusion in the Relationship Between Rejection Sensitivity and Anorexia Nervosa in Young Girls. *13(11)*, 51-60.
- American Psychiatric, A. (2022). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th, text rev. ed.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787>
- Berisha Kida, E., Jahiu, G., & Karaj, T. (2025). Prevalence of Post-Traumatic Stress Disorder and Traumatic Exposure Among Teachers in Post-War Communities. *Discover Mental Health*, *5(1)*, 69. <https://doi.org/10.1007/s44192-025-00194-6>
- Blain, R. C., Martin, C. E., Ehlinger, C. C., & Chard, K. M. (2023). Evidence Based Treatment for Posttraumatic Stress Disorder Decreases Suicidal Ideation by Reducing Perceived Burdensomeness Among Veterans in an Outpatient Program. *Journal of Traumatic Stress*, *36(6)*, 1138-1150. <https://doi.org/10.1002/jts.23004>
- Darvishpour, Z., Kalanouri, Z., Oftadeh, Z., & Arbab Zehi, M. (2025). The Role of Psychological and Educational School Interventions in Improving Students' Psychological and Social Status After the 12-Day War. First International Conference of Leading Teachers in the Age of Transformative Research, Ahvaz. <https://civilica.com/doc/2396597>
- Doosti, P., Khalatbari, J., Baseri, A., & Parvin Gonabadi, B. (2024). Designing an Indigenized Acceptance and Commitment Therapy Model and Its Effectiveness on Posttraumatic Stress Disorder. *Quarterly Journal of Knowledge and Research in Applied Psychology*, *25(96)*, 98-110.
- Fekih-Romdhane, F. (2026). A Mediation Model on How PTSD Symptoms Are Related to Psychotic Experiences in Survivors of the Ongoing Gaza War 2023-2024. *Conflict and Health*, *20(1)*, 7. <https://doi.org/10.1186/s13031-025-00744-3>
- Fischer, I. C., Na, P. J., Harpaz-Rotem, I., & Pietrzak, R. H. (2024). Prevalence, Correlates, and Burden of Subthreshold PTSD in US Veterans. *The Journal of Clinical Psychiatry*, *85(4)*, 24m15465. <https://doi.org/10.4088/JCP.24m15465>
- Hapenny, J. E., & Fergus, T. A. (2017). Cognitive Fusion, Experiential Avoidance, and Their Interactive Effect: Examining Associations With Thwarted Belongingness and Perceived Burdensomeness. *Journal of Contextual Behavioral Science*, *6(1)*, 35-41. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2016.11.003>

- Ito, D., Watanabe, A., & Osawa, K. (2023). Mindful Attention Awareness and Cognitive Defusion Are Indirectly Associated With Less PTSD-Like Symptoms via Reduced Maladaptive Posttraumatic Cognitions and Avoidance Coping. *Current Psychology*, 42, 1182-1192. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01521-0>
- Joiner, T. (2005). *Why People Die by Suicide*. Harvard University Press.
- Mahboubi Matbou, M., Ahmadi, V., Soleimannejad, H., & Jafari Mehdiabad, A. (2024). Presenting a Model of Suicidal Behavior Based on Anxiety With the Mediation of Interpersonal Needs in Suicide Attempters. *Journal of Health Promotion Management*, 13(3), 89-100.
- Martin, C. E., Pukay-Martin, N. D., Blain, R. C., Dutton-Cox, C., & Chard, K. M. (2021). Suicidal Ideation in a Veterans Affairs Residential Posttraumatic Stress Disorder Treatment Setting: The Roles of Thwarted Belongingness and Perceived Burdensomeness. *Journal of Traumatic Stress*, 34(6), 1188-1198. <https://doi.org/10.1002/jts.22540>
- Morabito, D. M., Boffa, J. W., Bedford, C. E., Chen, J. P., & Schmidt, N. B. (2020). Hyperarousal Symptoms and Perceived Burdensomeness Interact to Predict Suicidal Ideation Among Trauma-Exposed Individuals. *Journal of psychiatric research*, 130, 218-223. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2020.07.029>
- Namusoke, J., Mayengo, N., Nakanwagi, C. C., Omech, B., Kibedi, H., Ssenyonga, J., Amone-P'Olak, K., & Meiser-Stedman, R. (2025). Cognitive Appraisal as a Mediator of the Relations Between War Experiences and PTSD in the Formerly Abducted Youth in Northern Uganda: Findings From the WAYS Study. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. <https://doi.org/10.1037/tra0001944>
- Short, L. B., Xia, R., & O'Brien, W. H. (2025). Post-Traumatic Stress, Cognitive Fusion, and Intolerance of Uncertainty as Longitudinal Predictors of Post-Traumatic Growth From the COVID-19 Pandemic. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 36, 100894. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2025.100894>
- Tanhaye Rashvanloo, F., Karshki, H., & Amin Yazdi, S. A. (2021). Psychometric Properties of the Interpersonal Needs Questionnaire Based on Classical Test Theory and Item Response Theory. *Journal of Behavioral Sciences Research*, 19(2), 328-341.
- Tinsae, T., Shumet, S., Tadesse, G., Takelle, G. M., Rtbe, G., Melkam, M., Andualem, F., Nakie, G., Segon, T., Koye, S., Fentahun, S., & Alemu, W. G. (2024). Post-Traumatic Stress Disorder in the Ethiopian Population Dwelling in War-Affected Communities: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1399013. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1399013>
- Varmaqani, H., Fathi Ashtiani, A., & Poursharifi, H. (2018). Psychometric Properties of the Persian Version of the PTSD Checklist for DSM-5. *Applied Psychological Research Quarterly*, 8(9), 131-142.
- Wojcik, K. D., Cox, D. W., Kealy, D., & Zumbo, B. D. (2024). The Effect of Cognitive Fusion on Change in PTSD and Depression Symptom Severity in Veterans Engaged in Group Psychotherapy. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 38(2), 169-184. <https://doi.org/10.1891/JCP-2022-0035>
- Zeydabadinejad, M. M., Nouri, N., Fatehi Khoshknab, L., Malekmohammadi, S., & Poursadegh Gavvani, Z. (2025). The Effectiveness of Mindfulness-Based Cognitive Therapy on Cognitive Fusion and Interpersonal Needs in Students With Suicidal Thoughts. *Cognitive Psychology Quarterly*, 13(2), 1-15.